

ACTIVITATEA LUI VASILE STOICA ÎN S.U.A. ÎN SPRIJINUL UNIRII (1917—1918)

După doi ani de neutralitate, România intră în război de partea puterilor Antantei — Franța, Anglia, Rusia și Italia, semnând în prealabil cu acestea, la 4/17 august 1916, două acte de importanță excepțională: tratatul politic și convenția militară. Prin aceste acte România se angaja ca pînă cel îrziu la 15/28 august 1916 să declare război și să atace Austro-Ungaria. În același timp ea se obliga ca din acel moment să rupă toate relațiile economice, politice și diplomatice, militare sau de altă natură cu Puterile Centrale și să se integreze în sistemul politic, economic, militar și diplomatic al Antantei, să nu încheie pace separată cu Tripla Alianță. Prin acest tratat, puterile Triplei Întelegeri se angajau să „garanteze integritatea teritorială a frontierelor sale actuale” și recunoșteau dreptul de a uni Transilvania și Banatul cu România¹. La 14/27 august 1916 România declară război monarhici dualiști², iar la 15/28 august trupele române trec Carpații pentru eliberarea fraților din Transilvania.

După mai puțin de o sută de zile de la declanșarea războiului drept purtat de România, datorită slabiei înarmări, inferiorității numerice, lipsei de sprijin efectiv din partea aliaților, care, în ciuda demersurilor autoritatilor române³, nu s-au achitat decât parțial de angajamentele pe care și le-au asumat, datorită contradicțiilor și chiar rivalităților între generalii români, două treimi din teritoriul țării a fost ocupat. Parlamentul, ministerele, instituțiile centrale, unele întreprinderi au fost evacuate în Moldova, zonă rămasă neocupată. Tot aici s-au retras numeroși civili, supraaglomerind regiunea. Drept urmare, situația în această parte a țării era foarte grea: bîntuiau epidemii, foamea. Totuși, armata română a rezolvat greutățile, refăcîndu-se cu sprijinul autoritatilor antantiste în iarna anilor 1916—1917.

În aceste împrejurări, prin ordinul nr. 1082, din 18 aprilie 1917, al Marelui Cartier General Român se constituie „Misiunea Patriotica Română”, formată din Vasile Lucaciu, sublocotenentul Vasile Stoica⁴ și Ion Moța, care urma să se deplaseze în S.U.A. pentru organizarea propagandei românești pe continentul nord-american. Călătoria a fost lungă și anevoieasă, căci a durat timp de două luni, efectuîndu-se prin Rusia și Japonia. Mai întîi, misionarii români s-au oprit la Darnița, lîngă Kiev, și de se afla tabăra principală de voluntari români din Rusia, foști soldați în armata austro-ungară. De aici ei au luat celebra „declarație de la

¹ Vezi texte documentelor în *România în războiul mondial (1916—1919). Documente*, vol. I, București, 1934, p. 5—14, doc. 2—3; C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale*, vol. VIII, București, f.a., p. 1210—1214.

² Vezi textul declarației în Arhivele Statului București (în continuare se va cita Arh. St. București), fond Casa Regală, dos. 19/1916, f. 1; *România în războiul mondial (1916—1919). Documente*, vol. I..., p. 3—5.

³ Arh. St. București, fond Casa Regală, regina Maria, dos. 176/1917, f. 1.

⁴ Vasile Stoica l-a înlocuit pe Ion Nistor, care fusese însărcinat inițial să plece în misiune, dar a renunțat din motive familiale (vezi Liviu Botezan, *Contribuția lui Vasile Lucaciu la cîștigarea opiniei publice europene și americane pentru desăvîrșirea procesului de înșăptuire a statului național unitar român*, în *Zidăova*, VII/1977, p. 174).

Dărița", lansată în urma adunării din 13/26 aprilie 1917. Documentul exprima hotărîrea tuturor românilor de a se uni într-un stat național. „Astăzi cind noi Români, ca și celealte neamuri subjugate, ne-am convins că nouă ca români nu ne mai este posibilă existența în cadrele statului austro-ungar, noi, care în limbă și cultură, în structura socială și în întreaga ființă etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu celealte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voinește nestrămutată incorporarea noastră la România liberă pentru a forma o singură patrie". Totodată declarația inseră angajamentul voluntarilor români de a intra în luptă pentru „a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțita Românie liberă și independentă"⁵. Manifestul urma să fie răspândit în rândurile românilor din S.U.A., după ce era adus la cunoștință autorităților americane. Membrii misiunii au ajuns la Washington la 29 iunie 1917, fiind găzduiți la hotelul „Lafayette", unde de altfel și-au stabilit și reședința. La 2 iulie 1917 ei au fost primiți la Departamentul de Stat. Mai întâi Andrews, însărcinatul cu afaceri al S.U.A. în România a citit scrierile de prezentare ale misiunii, după care dr. Vasile Lucaciu a rostit o alocuțiune în care aducea un omagiu Statelor Unite și președintelui lor, reafirmind dorința înfăptuirii României Mari, care trebuie să fie „paznicul constant al civilizației latine la gurile Dunării"⁶. După aceea misiunea a fost primită de către Jusserand, ambasadorul Franței în S.U.A., care și-a exprimat convingerea că „România va vedea încoronate cu succes eforturile ce le-a depus și pe care continuă să le facă"⁷.

Membrii misiunii românești au fost primiți cu mare entuziasm de români americanii. În ziarele lor apăreau articole ca: *Misiunea patriotică românească, Zile mari, oaspeți aleși, Misiunea română, Ministrul Lansing salută misiunea din România s.a.*⁸ Vasile Stoica, de activitatea căruia ne vom ocupa în paginile studiului de față⁹, era considerat „inimoul și veșnicul încrezător în realizarea scumpului nostru vis de unitate națională", cel care „a plecat în lumea largă, pretutindeni unde se află români să-i însuflătească și să le arate calea care duce la dezrobirea neamului"¹⁰. Pentru buna organizare a primirii solilor poporului român, Comi-

⁵ Vezi Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții IV. În Basarabia revoluționară 1917—1918, Amintiri (manuscris)*, f. 205 și urm., lucrarea ne-a fost pusă la dispoziție de către fiul autorului, Octavian O. Ghibu, fapt pentru care îi mulțumim și pe această cale; vezi și Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulia. Voluntarii români în războiul pentru întregirea neamului*, Timișoara 1922, p. 26—29; Sever Bocu, *Dramuri și răscruci. Memorii*, vol. I, Timișoara, 1939, p. 151—153; Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, Eliza Campus, Viorica Moisuc, *România și Conferința de Pace de la Paris (1918—1920)*, Cluj-Napoca, 1983, p. 217—226.

⁶ Constantin Botoran, Olimpiu Mătărescu, *Documente străine despre lupta poporului român pentru săvârșirea statului național unitar*, Cluj-Napoca, 1980, p. 134—136, doc. nr. 48.

⁷ Ibidem; Valeriu Florin Dobrinescu, Sorin Pirvu, *The Roumanian National Mission in the United States of America (1917—1918). Some Contribution*, în AIA — Iași, tom. XIX/1982, p. 142—143.

⁸ Ion Iacoș, *Vasile Lucaciu și unitatea națională a românilor 1917—1918*, în *Marmăția*, IV/1978, p. 179—180.

⁹ Vasile Stoica s-a născut în 1889 la Avrig. A urmat studiile gimnaziale la Sibiu și Brașov. Se înscrise la Universitatea din Budapesta, unde activează în cadrul Societății de lectură a tinerimii române; urmează apoi, cursurile Universității din Paris. Se întoarce ca profesor la Sibiu. Părăsește cariera didactică, devinând redactor la ziarul *Românul* din Arad. A trecut munții în România, unde în anii neutralității activează în mișcarea studențească. O dată cu intrarea țării noastre în război s-a incadrat voluntar în armata română cu gradul de sublocotenent. V. Stoica s-a remarcat și ca scriitor, a trădus din operele lui Anatole France, Émile Augier, Maeterlinck. După Marca Unire din 1918 a activat în diplomație. A murit în 1960. Vezi *Semănătorul (Youngstown)*, III, nr. 9, din septembrie 1917, p. 1; Traian Rus, *Vasile Stoica (Activitatea politică și publicistică)*, în *Transilvania*, VII, nr. 11/1978, p. 32; Andrei Radu, *Cultura franceză la români din Transilvania pînă la Unire*, Cluj-Napoca, 1982, p. 152—153, 161, 199, 209.

¹⁰ America (Cleveland — Ohio), XII, nr. 52, din 1 iulie 1917, p. 1.

tetul Național Român din S.U.A. a însărcinat cu organizarea pe Ion Podea, unul din liderii săi¹¹.

La rîndul ei, majoritatea covîrșitoare a presei americane a salutat acest eveniment. Ziarul *Cleveland Plan Dealer* din 27 iunie 1917 exprimă întreaga simpatie națiunii române care „a suferit atât de teribil în cauza comună a civilizațiunii”¹². La rîndul său, cotidianul *The New York Times* din 31 iunie 1917 a anunțat desemnarea misiunii românești, arătînd că ea este „a doua care vine din partea mililor state”¹³.

Încă de la sosire, Vasile Stoica s-a preocupat de organizarea unei legiuni militare formate din români americanî, acțiune care constituia una din principalele sale sarcini. Sesizînd acest lucru, o revistă românească din Youngstown nota: „Scopul principal al misiunii este ca să organizeze pe voinicii noștri care vor să lupte pentru dezrobirea noastră în armata americană”¹⁴. La 6 iulie 1917 ofițerul român a avut o întrevedere cu Newton Baker, ministrul american de război, căruia i-a propus alcătuirea unei unități de voluntari formate din români americanî pe baza următoarelor principii: 1) unitatea să fie încadrată în armata americană; 2) ofițerii vor fi americanî; 3) subofițerii vor fi români, foști gradați; 4) limba de comandă va fi cea engleză, cea de instrucție de asemenea, întrebînțindu-se în caz de nevoie și cea română; 5) cheltuielile de echipament, întreținere și transport vor fi suportate de statul american; 6) se va realiza o înțelegere cu guvernul român¹⁵. A doua zi, la 7 iulie 1917, Vasile Stoica a avut o nouă întrevedere cu ministrul american de război, care i-a transmis că S.U.A. nu poate primi nici o formătîune militară avînd specific național, căci misionarul român insistase în cadrul convorbirii ca această legiune „să fie recunoscută ca unitate românească”¹⁶.

In aceste împrejurări, Vasile Stoica nu dezarmează, el adreseză la 18/31 decembrie 1917 o scrisoare lui Robert Lansing, secretarul de stat al S.U.A. După ce înfățișează rolul jucat de cei peste 100.000 de soldați și subofițeri și mai mult de 1500 ofițeri de origine transilvăneană din armata română în cursul luptelor din anii 1916—1917, autorul memoriului se ocupă de organizarea voluntarilor români din Rusia, sosirea primelor batalioane la Iași formate din foștii prizonieri transilvăneni și bucovineni. Totodată semnatul mesajului prezintă hotărîrea fermă a prizonierilor români din Italia de a lupta pe frontul de apus. În final Vasile Stoica își exprimă speranța că „prin lupta aliaților și a Regatului român libertatea va fi a noastră. Noi toti am avut ferma convingere că înfringerea armelor austro-ungare și germane va însemna o nouă viață pentru poporul nostru și atitudinea noastră a corespuns cu această convingere”¹⁷.

Lipsa de solitudine din partea autorităților americane îl determină pe Vasile Stoica să se adreseze cu un raport ambasadorului francez în S.U.A., la 3 august 1917, propunîndu-i constituirea unei unități de voluntari români cu respectarea clauzelor următoare: 1) echiparea și instruirea să se facă în Franță; 2) ofițerii să fie francezi numiți de guvernul de la Paris; 3) înrolarea să se facă prin porturile americane sau prin Canada, cu sprijinul ambasadei Franței. Voluntarii să părăsească S.U.A. în grupuri de 100—200 de oameni, fiind însoțiti de un delegat; 5) ambasada franceză trebuie să primească aprobarea guvernelor american și englez; 6) soldații trebuie să lupte pe frontul din Franță, dar ei erau considerați cotăteni

¹¹ *Semănătorul* (Youngstown), III, nr. 6 din iunie 1917, p. 5.

¹² Cf. *America*, XII, nr. 53, din 5 iulie 1917, p. 1.

¹³ C. Botoran, O. Mătăescu, op. cit., p. 132, doc. nr. 47.

¹⁴ *Semănătorul*, III, nr. 6, iunie 1917, p. 6.

¹⁵ Biblioteca Academiei R.S. România, Serviciul Manuscrise (în continuare se va cita: B.A. — R.S.R., Serv. Msse.), Arh. Dr. Constantin Angelescu, mapa I, mss. 18. Raport din 6 iulie 1917, V. Stoica către ministrul american de război; V. Stoica, *In America pentru cauza românească*, București, 1926, p. 6; Stefan Pascu, G. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, Cluj-Napoca, 1980, p. 236—237.

¹⁶ B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 18. Raportul citat al lui V. Stoica către ministrul american de război.

¹⁷ Vezi textul scrisorii în 1918 la români. *Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1916—1918*, vol. II, București, 1983, p. 1040—1042, doc. nr. 317; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, București, 1983, p. 588—589.

români¹⁸. Guvernul francez nu a răspuns însă favorabil acestei propuneri. Problema legiunii va preocupa însă în continuare pe reprezentanții poporului român în S.U.A. De că se ocupau și români aflați în Rusia. Astfel programul de acțiune al Comitetului Național al românilor emigrati din Austro-Ungaria, creat la Odesa în 2 ianuarie 1918, prevedea la punctul săse problema „formării unei legiuni de voluntari dintre români aflați în America, care sănt toți cetăteni austro-ungari”, această sarcină fiind încredințată lui Ion Moță¹⁹.

Misiunea Patriotă Românească a avut ca țel principal organizarea propagandei românești pe continentul nord-american, informarea opiniei publice, a cercurilor conducerătoare de aici în legătură cu aspirațiile legitime de unitate națională ale românilor. Această acțiune era necesară datorită faptului că în S.U.A. se cunoșteau foarte puține lucruri despre România. Semnificativă în acest sens ni se pare relatarea lui Vasile Stoica: „Unul din conducătorii senatului, cu care avu-sesem foarte dese întrevăderi, mi-a mărturisit în față d-lui Gordon Smith, că din-sul nu știa că sunt români și în Austro-Ungaria”²⁰. De asemenea, o serie de cercuri politice americane aveau o atitudine foarte rezervată față de România, unele chiar ostile. Însuși președintele Wilson a recunoscut destul de tîrziu aspirațiile noastre naționale. Comentind această atitudine, Ion Gh. Duca nota în amintirile sale, referindu-se la mesajul de anul nou, că președintele S.U.A. „se ocupă de toate naționalitățile și de toate țările în afară de noi, pentru el România și drepturile ei nu existau. Era mai mult supărător, era grav, grav de tot, având în vedere însemnatatea tot mai hotărîtoare pe care America o lăua printre Aliati. [...]. Citirea mesajului lui Wilson a fost pentru noi toți unul din momentele cele mai dureroase ale întregului război”²¹. În același timp era necesară contracararea — evident în parte — a propagandei austro-ungare deosebit de intense și eficace.

Activitatea reprezentanților poporului român era îngreunată și de faptul că numărul lor era redus. Recunoscind acest lucru, Thomas G. Masaryk sublinia în memoriile sale că: „români aveau în America mai puțini reprezentanți decât alte popoare”²². La toate acestea se adaugă și faptul că România era singura țară din sud-estul Europei care nu avea relații diplomatice cu S.U.A. la rangul de ambasadă²³, precum și lipsa unor fonduri financiare suficiente.

În posida acestor greutăți, solii poporului român aflați pe pămîntul american și-au făcut cu prisosință datoria. Ei s-au preocupat mai întii de atragerea și dinamizarea românilor americanii. În acest sens a fost elaborat un manifest intitulat „Apel către iubările noștri compatrioți români din S.U.A.”. Documentul se ridică împotriva barbarismului, a „insultelor neomenoase la adresa dreptului, a libertății și democrației”, cerind „libertatea națională pentru toate popoarele, care ele însese să-și croiască soarta, dreptul și viitorul. Națiunile să se grupeze în state naționale”. Apelul sublinia faptul că: „români subjugăți și tiranizați de veacuri trebuie să aicătuiască o Românie Mare cu frații din Regatul Român”. Pentru aceasta, semnatarii manifestului, între care se află și Vasile Stoica, erau conștienți că se impune o luptă hotărîtă, unită, căci „trebuie să sfârșim lăuntrile robiei ce ne țin încătușați, trebuie să smulgem cu puterea brațelor noastre din mina călăilor tirani, sabia ucigătoare prin care ne amenințau cu moartea și pieirea”²⁴.

Cu sprijinul românilor americanii, solii poporului român au organizat întruniri la: Youngstown, Detroit, Chicago, Cleveland, New York, în Connecticut și.a. În cadrul acestor adunări, vorbitorii au subliniat legitimitatea aspirațiilor noastre naționale. Printre animatorii întrunirilor s-a aflat și Vasile Stoica. La mitingul de la Cleveland (Ohio), din 23 septembrie 1917, el arăta că scopul intrării țării noastre în război a fost desăvîrșirea unității naționale, căci „România n-a declarat război pentru cucerirea de pămînt, ci numai pentru că are datoria de a încheia România

¹⁸ B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Dr. C. Angelescu, mapă I, mss. 18. Raportul lui V. Stoica către ambasadorul Franței în S.U.A., 3 august 1917.

¹⁹ Onisifor Ghibu, *op. cit.*, (ms.), f. 741; Octavian Goga, *Ne învață Mărășeștii*, Iași, 1983, p. 154.

²⁰ V. Stoica, *op. cit.*, p. 27.

²¹ Ion Gh. Duca, *Amintiri politice*, vol. III, München, 1982, p. 57.

²² Thomas G. Masaryk, *La résurrection d'un état*, Paris, 1930, p. 260.

²³ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. II, ediția a II-a, București, 1925, p. 252.

²⁴ *America*, XII, nr. 94 din 20 septembrie 1917, p. 1.

Mare în limitele granițelor unde se vorbește limba noastră românească²⁵. Vasile Stoica a ținut de asemenea numeroase conferințe în Indianapolis, Indiana, Chicago, Fort-Wayn, Manchester by the Sea, în care susținea cu tărie justitia idealurilor noastre naționale, integrind lupta românilor în acțiunile desfășurate de popoarele din sud-estul Europei pentru deplina lor întregire. Astfel, în cadrul conferinței de la Manchester by the Sea (statul Massachusetts), organizată la 25 iulie 1918, de un comitet de femei sub conducerea romancierei americane Russell Codman, cunoscutul luptător pentru unitatea națională s-a referit la chestiunea românească, integrind-o organic în cea balcanică. Vorbitoarul a prezentat situația grea a românilor din Transilvania, arătind că ei au cinci deputați în Parlamentul de la Budapesta, la o populație de patru milioane de oameni, în timp ce ungurii, care numără opt milioane de oameni, dețin 412 mandate, reliefind în același timp că o situație asemănătoare au și celelalte populații asuprute din imperiul dualist: cehii, croații, slovacii, bosnieci, polonii²⁶. O conferință cu conținut asemănător, intitulată „*Lupta pentru libertate a națiunilor din sud-estul Europei*” a rostit ofițerul român la Chicago, în ziua de 7 august 1918, orele 20,00, în sala teatrului „Auditorium”, cu ocazia Congresului medicilor stomatologi din S.U.A., în fața a 5 000 de persoane. Cu acest prilej el a reafirmat dorința fierbințe a românilor de a trăi în liniște și pace într-o țară unită și liberă: „Noi avem incredere neclintită în biruința aliaților [...] Vrem să ne merităm prin jertfe libertatea și de aceea o vom avea. În sud-estul Europei vom întrona o epocă de pace și libertate spre binele nostru și al omenirii”²⁷.

Totodată Vasile Stoica a desfășurat o susținută activitate publicistică în S.U.A., tipărind numeroase articole în presa românească și americană. Într-un articol intitulat *Maghiarizarea bisericilor*, care a văzut lumina tiparului în revista *Semănătorul*, misionarul român condamna atitudinea guvernului de la Budapesta de maghiarizare a bisericii române din Transilvania, făcind totodată o incursiune în lupta dusă de-a lungul timpului de români din această veche provincie românească, pentru realizarea unirii cu patria mamă²⁸. De asemenea a publicat în cotidianul *The Washington Post* un articol în care prezintă temeinic și limpede cauzele intrării României în război, iar în ziarul *Vindicator*, din septembrie 1917, un altul în care infățișează vitejia soldatului român pe cîmpul de luptă²⁹. Lui Vasile Stoica i-au fost tipărite de asemenea o serie de poeme în *Semănătorul*. În numărul din octombrie 1917 a văzut lumina tiparului poezia *Scrisoare de pe front*, care elogiază luptele și sacrificiile românilor pe cîmpul de război³⁰, iar în cel din noiembrie 1917 al aceleiași publicații apare poemul *Un mormint*, în care deplinează soarta românilor din monarchia dualistă³¹.

O altă latură a activității lui Vasile Stoica în S.U.A. a fost stabilirea unui contact permanent nemijlocit cu oameni politici, de știință și cultură americani. El a luat legătura cu profesorii universitari Isaiah Bowman, Douglas Johnson, St. P. Duggan, Robert Jos Kerne, însărcinăți de comisia colonelului Hause cu studierea problemelor balcanice și cu deosebire a Austro-Ungariei, cu proprietarul ziarului *Washington Post*, Mas Leon, cu ziarele *Boston Transcript* și *Boston Herald*. Grăție acestor relații gazetarii americani „au scris articole în favoarea noastră, sustinîndu-se revendicările și cerind nu numai autonomia neamurilor din Austro-Ungaria, ci deplina libertate a românilor transilvăneni și unirea cu frații lor de peste hotarele habsburgice”³². Eminentul patriot a stabilit un contact strîns cu Frederick H. Allen, liderul Partidului Republican, cu William Philips și Albert Putney de la Departamentul de Stat, cu senatorii Hamilton Lewis din Chicago, Gilbert Hitchcock din Omaha — Nebraska, John Barrett, președintele Uniunii

²⁵ *Idem*, nr. 98, din 25 septembrie, p. 1, 3.

²⁶ *America*, XIII, nr. 199, din 31 august 1918, p. 1.

²⁷ *Idem*, nr. 200 din 2 septembrie, p. 1.

²⁸ *Semănătorul*, III, nr. 9, septembrie 1917, p. 6—8.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Idem*, nr. 10, din octombrie 1917, p. 6.

³¹ *Idem*, nr. 11, din noiembrie 1917, p. 15.

³² B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 18. Raportul lui V. Stoica din 18 martie 1918 către legația română din Washington; Nicolae Iorga, *America și români din America. Note de drum și conferințe*, Vălenii de Munte, 1930, p. 80—81.

Panamericane și mai ales Newton Baker, Franklin Lane și Robert Lansing. Cele mai strinse legături le-a avut cu secretarul de stat. La 31 decembrie 1917 el trimite șefului diplomației americane un memoriu în care descrie suferințele românilor din Transilvania, arătind: „Toate forțele națiunii transilvănene se găsesc dispersive din cauza agresiunii ungurești. Românii din Austro-Ungaria, precum francezii din Alsacia și Lorena, polonezii din Galicia, sunt sub o grea opresiune.“ În final semnatarul documentului cere din nou sprijin șefului diplomației americane pentru constituirea unei legiuni românești pe pămîntul american, care să lupte pe frontul de vest³³. Vasile Stoica și Vasile Lucaciu au intrat în contact cu fostul președinte al S.U.A. Theodore Roosevelt, care în cuvîntările din 20 octombrie și 8 decembrie 1917 cere președintelui Wilson să dea atenție și să susțină aspirațiile naționalităților asuprute din monarhia dualistă³⁴. El a făcut și declarații publice în acest sens. Astfel, într-un interviu acordat lui Vasile Stoica, în noiembrie 1917 își exprima admirația pentru poporul român, declarind: „Sunt încîntat de vizita dumneavoastră pentru că mi-e foarte drag poporul român și-mi sănăti dragi, pentru că v-ați luptat intotdeauna pentru libertate și unire“, subliniind totodată necesitatea recunoașterii legitimității realizării unității noastre naționale în cadrul viitoarei Conferințe de pace³⁵. Vasile Stoica a avut de asemenea legături și cu o serie de oameni de afaceri americani. În decembrie 1917 el a participat la o cină organizată la clubul „Gridiron“ din Washington, alături de reprezentanții altor state din sud-estul Europei³⁶.

Un mijloc important de întărire a propagandei românești în S.U.A. l-a constituit sosirea în capitala americană a primei legații românești la 1 ianuarie 1918. Hotărîrea a fost luată încă din vara anului 1917, dar, aşa cum arăta I. G. Duca, „Fără nici un fel de justificare temeinică, Brătianu a tot întirziat, deși America intrase în război la începutul lui aprilie, abia toamna tîrziu Dr. Angelescu a fost trimis în Statele Unite, unde a sosit cu cîteva zile înainte de apariția mesajului, prea tîrziu deci pentru a putea desfășura vreo acțiune folositoare cauzei noastre.“ Liderul liberal consideră de asemenea că Dr. C. Angelescu nu era „persoana cea mai indicată pentru acest post, întrucât nu știa limba engleză“³⁷. Legația română mai cuprindea pe N. H. Lahovary, secretar, Alexandru Rubin, atașat în misiune specială și pe maiorul Liviu Teiușeanu, atașat militar, cărora se alătura, conform ordinului telegrafic al primului ministru, din 22 ianuarie 1918, și Vasile Stoica, având acum calitatea de consilier cultural³⁸. Ministrul român la Washington și-a prezentat la 15 ianuarie 1918 scrisorile de acreditare în fața președintelui Wilson³⁹.

Imprejurările erau însă foarte grele pentru țară. În condițiile ieșirii Rusiei din război ca urmare a victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a păcii separate de la Brest—Litovsk încheiate de guvernul sovietic, România era singură în fața dușmanului, care o ataca din mai multe direcții. Din aceste motive și datorită lipsei de sprijin efectiv din partea aliaților, armata română a încheiat la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, alături de trupele rusești aflate pe frontul românesc, armistițiul cu inamicul la Focșani. Acest act avea un caracter pur militar, marcând o intrerupere a operațiunilor militare pe frontul românesc⁴⁰.

Sub presiunea Puterilor Centrale, guvernul Averescu, care înlocuise cabinetul condus de Ion I. C. Brătianu la 29 ianuarie/10 februarie 1918⁴¹, este nevoit

³³ B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 18. Memorul lui V. Stoica din 31 decembrie 1918 către Robert Lansing.

³⁴ Miron Constantinescu, Ștefan Pascu (sub redacția), *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, 1968, p. 170.

³⁵ *Ardealul*, I, nr. 8, din 19 noiembrie 1917, p. 1.

³⁶ *Cinstea noastră și Semănătorul*, III, nr. 12, decembrie 1917, p. 6.

³⁷ I. G. Duca, op. cit., p. 57.

³⁸ B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 18; Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 93/1918, f. 1; G. Fotino, *Washington, în Reprezentanțele diplomatic ale României*, vol. I, București, 1967, p. 391.

³⁹ *America*, XIII, nr. 12, din 17 ianuarie 1918, p. 1.

⁴⁰ Vezi textul armistițiului în Arh. St. București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, *Miscellanee*, dos. 1/1917, f. 1, Charles Upson Clerk, *Greater Roumania*, New York, 1922, p. 216—219.

⁴¹ Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 7/1918, f. 23; fond Ministerul Afacerilor Interne (în continuare M.A.I.), dos. 462/1918, f. 1.

să încheie la Buftea în 20 februarie/5 martie 1918 tratatul preliminar de pace cu Tripla Alianță. Actul prevedea între altele: 1) cedarea Dobrogei; 2) acceptarea rectificărilor de frontiere pe creștele Carpaților; 3) demobilizarea a opt divizii; 4) concesii economice referitoare la grinc și petrol⁴². El avea deci un profund caracter reacționar, imperialist, afectând grav independența și suveranitatea României.

Românii aflați în S.U.A. au condamnat cu fermitate tratatul preliminar, subliniind că el a fost impus prin forță de către Tripla Alianță. Într-un raport adresat lui Robert Lansing, la 22 februarie/7 martie 1918, dr. C. Angelescu prezintă situația extrem de gravă în care se găsea țara noastră izolată complet de aliați și înconjurată de trupele inamice. Ambasadorul român arăta de asemenea că România a fost obligată să semneze acest act, întrucât „însăși existența dinastiei și a poporului român era în joc [...] riscind să fie invadată complet de Puterile Centrale”⁴³.

Un nou prilej de manifestare a dezacordului față de actul preliminar de pace l-a constituit mitingul organizat în Youngstown, la 9—10 martie 1918, de românii americanii. Această întrunire a fost convocată de conferința preoților ortodoci români din Washington în 22 februarie 1918. Cu acest prilej s-a hotărît ca biserică ortodoxă română din Statele Unite să treacă sub jurisdicția Mitropoliei de la București, întrucât Vasile Mangra, conducătorul Mitropoliei Transilvaniei de la Sibiu, de care aparținuse pînă atunci, era un colaboraționist⁴⁴. Această hotărîre a fost legiferată în cadrul manifestației de la Youngstown prin *Hrisovul de închinare și supunere a românilor ortodoxi din Statele Unite ale Americii de Nord către Sfinta Mitropolie a Ungro-Valahiei*. Documentul scris de Vasile Stoica și tradus în limba engleză de însărcinatul cu afaceri român în S.U.A., N. H. Lahovary, a fost citit adunării în 9 martie. El reafirma dorința românilor de pretutindeni de a realiza cît mai curind idealul național: „Prin acest cuvînt al nostru se rostesc nu numai una sută cinci zeci de mii de români ortodoxi din Statele Unite, ci și milioane de frați rămași sub stăpinirea ungurească al căror glas a fost intotdeauna și este și astăzi mai mult decît oricind înăbușit [...] și cu care împreună de veacuri întregi ne-am străduit și ne-am jertfit pentru unire întru libertate cu Regatul Românesc”. A doua zi, la 10 martie, în cadrul unei ședințe festive au luat cuvîntul Ion Podea, președintele adunării, dr. C. Angelescu și Vasile Stoica. Ultimul vorbitor a făcut apel la unitatea tuturor energilor în scopul îndeplinirii angajamentelor luate față de patrie, realizarea unei Românnii unite și puternice. În final manifestanții au adresat o rezoluție președintelui Wilson în care își exprimă speranța că „prin sacrificiile armatelor americane și aliate, națiunile mici vor fi eliberate, iar cele patru milioane de români transilvăneni aflați sub agresiunea maghiară vor fi eliberați și uniți cu Regatul României”⁴⁵.

Aceste demersuri și-au atins în mare scopul. O serie de societăți ale românilor americanii: „Albina”, „Simion Bărnuțiu”, „Societatea voluntarilor români din Philadelphia”, un grup de români din Detroit, își exprimă prin scrisori și mesaje adeziunea față de hotărîrile de la Youngstown⁴⁶. Presa americană s-a ridicat la rîndul ei împotriva acestui tratat. Ziarul *The New York Times* din 15 și 17 martie 1918 arată că românii au fost constrinși să semneze un asemenea act, condamnind totodată clauzele sale înrobitoare⁴⁷. Numeroși cetățeni americani se pro-

⁴² Vezi textul tratatului în Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 10/1918, f. 1.

⁴³ B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Dr. C. Angelescu, mapa XIX, Varia 9; Vezi și Gerald Bobengo, Ion Stanciu, *Roumanian Americans and the Union of 1918*, în *AIILAC*, tom. XXIII/1980, p. 358.

⁴⁴ Arh. St. București, fond Ion Podea, mss. 119, f. 53—55.

⁴⁵ *Idem*, f. 57—60; *America*, XIII, nr. 54, din 12 martie 1918, p. 1, 3; *Roumania* (Chicago), vol. I, nr. 8, March, 1918, p. 187, 201—202; V. Stoica, *op. cit.*, p. 22—24; Eugen Hulea, Vasile Lucaciu, *luptător pentru realizarea unității naționale 1914—1919*, în *Apulum*, XII/1974, p. 484—485; Florin Constantiniu, Ion Stanciu, *Sprînțul și lupta românilor din străinătate pentru cauza unității românești, 1914—1918*, în *RevIst*, tom. 29, nr. 12/1976, p. 1879; Șt. Pascu, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 237—238; M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 592—593.

⁴⁶ Arh. St. București, fond Ion Podea, mss. 119, f. 61, 64, 66—67, 69.

⁴⁷ C. Botoran, O. Mătichescu, *op. cit.*, p. 184—190, doc. nr. 75, 76.

nunțau împotriva tratatului amintit⁴⁸. Bernard Flexner, din Chicago, considera de pildă într-o scrisoare adresată ambasadei române din Washington că țara noastră a fost nevoită să-l semneze întrucât nu a avut altă alternativă.⁴⁹

În paralel, în România se produc ample frâmintări politice. După demisia guvernului Averescu, survenită la 27 februarie/10 martie, Alexandru Marghiloman primește însărcinarea de a forma un nou cabinet, iar o zi mai tîrziu, la 6/19 martie depune jurămîntul în fața suveranului⁵⁰. Cercurile politice din țară și mai ales cele din străinătate, inclusiv cele americane, au primit cu unele rezerve acest cabinet, avind în vedere orientarea noului prim-ministru, conducător al Partidului Conservator, către Puterile Centrale. De aceea Vasile Stoica arată într-un articol publicat în *The Washington Post*, intitulat *Inima României este credincioasă*, că noul șef de guvern „a studiat în Franța și a petrecut mulți ani din viață să în această țară”, el necunoscind limba germană. Orientarea sa către Puterile Centrale se explică prin neîncredere în Rusia. În final semnatarul articolului nota că Al. Marghiloman „se luptă acum cu teribila sarcină de a salva ce se mai poate salva”, căci România este acum într-o situație foarte critică și ca nu are de ales. Ea trebuie să incerce să iasă cu bine din furtună pînă cînd va sosi ziua redresării și dreptății⁵¹. Această zi se lasă însă așteptată, situația militară și politică a țării noastre se înrăutățește vertiginos. Forțele Triplei Alianțe au impus poporului român tratatul de la Buftea-București, în 24 aprilie/7 mai 1918, care prevedea între altele: cedarea Dobrogei și a crestelor Carpaților Puterilor Centrale, demobilizarea unui număr important de divizii, clauze economice înrobitoare: asigurarea petrolului și cerealelor românești Germaniei pe timp de 90 de ani, acapararea șantierelor navale de la Turnu-Severin și Giurgiu⁵² și.a. Pacea de la Buftea-București avea deci un profund caracter imperialist, anexionist, de jaf și cotropire, transformînd România într-o semicolonie a forțelor quadruplei alianțe.

Români aflați în S.U.A. s-au ridicat cu fermitate împotriva acestei păci odioase. Printre cei mai activi s-a aflat și Vasile Stoica. El declară la sfîrșitul lunii iunie 1918 că „există milioane de români care au fost constrinși să încheie o pace de care le e silă”⁵³. De asemenea, într-o scrisoare adresată lui Robert Lansing la 29 iunie/12 iulie 1918, Vasile Stoica a condamnat actul din 24 aprilie/7 mai 1918, arătînd că el a fost impus de Puterile Centrale în condițiile izolării României. Semnatarul scrisorii subliniază în continuare că pacă de la București a fost „o lovitură dureroasă pentru noi, cele patru milioane de români, care, oprimați de Ungaria și Austria, vedem în lupta Regatului Român salvarea noastră”. El arată de asemenea că români din străinătate refuză să recunoască „orice pace care nu ne va aduce deplină libertate și care nu va uni întregul nostru neam într-un singur stat român”, iar în final exprimă hotărîrea fermă de a lupta de partea aliaților pînă la victoria finală⁵⁴. La 15 septembrie ofițerul român își reînnoia în discursul ținut la Carnegie-Hall din New York dezacordul față de tratatul de la București. „Noi români — arată vorbitorul — protestăm cu cea mai mare energie contra dureroasei păci impuse de Puterile Centrale asupra României”⁵⁵. La rîndul lor membrii legației române din Washington și-au prezentat demisiile în semn de protest. La scurt timp după aceea Dr. C. Angelescu a plecat împreună cu Al. Rubin la Paris. În capitala S.U.A. au rămas însărcinatul cu afaceri N. H. Lahovary, Vasile Stoica și atașatul militar român maiorul Liviu Teiușcanu⁵⁶. Numeroase organizații ale românilor americanî au condamnat pacea

⁴⁸ B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Dr. C. Angelescu, mapa XIX, varia 3; Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913—1947*, București, 1980, p. 165—166.

⁴⁹ Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 6/1918, f. 1.

⁵⁰ *Idem*, dos. 18/1918, f. 1, fond M.A.I., dos. 462/1918, f. 7.

⁵¹ C. Botoran, O. Maticescu, *op. cit.*, p. 196—197, doc. nr. 81.

⁵² Arh. St. București. Colecția Microfilme Franța, rola 175, c. 941; *Actele tratatului de pace de la București, 24 aprilie, 7 mai 1918. Texte românești*, (București), 1918, passim.

⁵³ C. Botoran, O. Maticescu, *op. cit.*, p. 213, doc. nr. 91.

⁵⁴ 1918 în români. *Documente externe*, vol. II, p. 1135—1136, doc. nr. 362.

⁵⁵ America, XII, nr. 216, din 21 septembrie 1918, p. 1; nr. 217 din 23 septembrie, p. 1.

⁵⁶ Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 93/1918, f. 1, 5.

nedreaptă de la București. În apelul lansat în mai 1918 de comitetul de formare a Ligii Naționale Române din America, semnat între alții și de Vasile Stoica, se subliniază caracterul impus al actului din 24 aprilie/7 mai 1918: „Pacea pe care au stors-o nemții și ungurii astăzi de lă România nu are și nici nu poate avea nici o tărie. Adevarata pace va fi aceea pe care o vor dicta aliații la sfîrșitul războiului și va face odată dreptate lumii, mai ales neamurilor care au suferit cum am suferit noi”⁵⁷.

Tratatul de la Buftea-București, grație și activității desfășurate de reprezentanții poporului român pe continentul nord-american, a fost primit cu ostilitate de presa și opinia publică din S.U.A. Cotidienele americane *The New York Times* din 25 mai și *The Washington Post* din 26 mai au condamnat energetic acest act, reliefind că el a fost dictat României⁵⁸.

O altă latură a activității propagandistice desfășurate de Vasile Stoica în S.U.A. o constituie publicarea și răspândirea de cărți, broșuri, hărți care să popularizeze istoria neamului românesc, să facă cunoscute aspirațiile românilor la unitatea națională. Totalul acestora a fost de 12, într-un tiraj de 60 000 exemplare⁵⁹.

Vasile Stoica s-a preocupat de ascemenea de stabilirea unor strinse legături cu organizațiile românilor americanii. În vara anului 1917 a fost creat un Comitet Național, având în frunte pe Epaminonda Lucaciu din Trenton. Tot acum s-au pus bazele Asociației pentru ajutor de război, având în frunte pe profesorul Paul Negulescu de la Universitatea din București, aflat la Chicago. Există de asemenea Comitetul de Ajutor pentru România, organizat cu sprijinul dr. Stănculeanu, al soților Orghidan și al semnatarului Gogu Negulescu⁶⁰. Acest comitet, împreună cu Crucea Roșie americană, a strins și trimis în România numeroase ajutoare, și refugiaților, precum și suma de 2,5 milioane dolari pentru procurarea de medicamente. Totodată a fost trimisă în România o misiune medicală condusă de colonelul H. Anderson, formată din 13 medici și 11 surori⁶¹.

În S.U.A. existau de asemenea două societăți de ajutor mutual ale muncitorilor de origine română: Uniunea Societăților și Liga și Ajutorul. Vasile Stoica a încercat realizarea unei fuziuni între cele două organizații, dar nu a reușit. Nici acțiunea sa de a contopi Comitetul Național cu Asociația pentru Ajutor de Război nu a avut sorți de izbindă⁶².

În aceste imprejurări, în mai 1918, cu ocazia adunării din sala „Carpatină” (Cleveland Ohio) s-a creat Comitetul de formare a Ligii Naționale Române din America. Cu acest prilej a fost lansat manifestul intitulat *Către toți români*, semnat de Vasile Stoica, în care este exprimată dorința românilor de a trăi în pace, uniti și în relații de bună conlucrare cu popoarele vecine: „Noi români — arată documentul — vrem ca toate neamurile în jurul nostru să fie pe deplin libere [...] Vroim să cinstim aceste neamuri, să fim cinstiți de ele, să trăim în bună vecinătate și bună frăție”⁶³.

La 5 iulie 1918, în urma Congresului Național Român la care au luat parte reprezentanți a 182 de organizații româno-americane, se creează Liga Națională Română. Vasile Stoica deschide congresul, subliniind cu tărie ideea că „ținta noastră a tuturor este unirea românilor ce locuiesc între Nistru și Tisa”. Liga, al cărei președinte a fost ales Vasile Stoica, și-a format sectii într-un șir de orașe americane: Cleveland, San Francisco, Chicago, New York, Philadelphia, New

⁵⁷ Arhivele Statului Brașov, fond Societatea română de ajutor și cultură „Speranța” Transilvania România (în continuare se va cita Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”), dos. 11/1918, fila 1; *America*, XIII, nr. 216, din 21 septembrie 1918, p. 1.

⁵⁸ C. Botoran, O. Mătichescu, *op. cit.*, p. 205—208, doc. nr. 86, 87.

⁵⁹ V. Stoica, *op. cit.*, p. 64—65.

⁶⁰ *Idem*, p. 28—29.

⁶¹ Arh. St. București, fond Casa Regală, regina Maria, dos. 80/1917, f. 1—3, dos. 23/1918, f. 1—2; Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”, dos. 15/1918, f. 1—2; *Roumania*, vol. I, nr. 8, March, 1918, p. 185; Ion Stanciu, *Opinia publică din Statele Unite și Unirea (1914—1918)*, în *Transilvania*, VII, nr. 12/1978, p. 41—42.

⁶² V. Stoica, *op. cit.*, p. 35—37.

⁶³ Vezi Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”, dos. 11/1918, f. 1—3.

Castle, Indianapolis, Aliance — Ohio, Youngstown, în Canada la Lisnerick — Sask și a avut strînse legături pînă la Vladivostok și Tokio⁶⁴.

La 13 septembrie 1918 Liga Națională Română a fuzionat cu Comitetul Național Român și cu Liga și Ajutorul, formind Comitetul Național al Ligii Naționale din America, care și-a păstrat denumirea restrînsă de Liga Națională Română, avînd ca președinte tot pe Vasile Stoica, iar ca vicepreședinti pe Ion Podea și Ioan Șufană⁶⁵.

Scopul principal al Ligii era acela de a obține din partea guvernului american sprijinul necesar realizării unității naționale depline. Pentru infăptuirea acestui mare ideal erau chemați să contribuie toți români din S.U.A. La scurtă vreme de la crearea sa, Liga Națională Română a lansat apelul intitulat *Către Români din Statele Unite*. Documentul, semnat de Vasile Stoica, era dovada unui fierbinte patriotism. El exprima dorința vie de unitate națională a românilor de pretutindeni: „Noi aleșii voștri — glăsuia manifestul — vă chemăm la unirea cea sfintă pentru care uniți au fost români toți de la începutul existenței lor și pînă astăzi prin dulcele grai românesc”⁶⁶. Organizația de care ne ocupăm a ținut mitinguri, întruniri unde au participat mii de oameni.

În paralel au fost reluate legăturile cu reprezentanții celorlalte popoare asuprute din monarhia dualistă. Această conlucrare era necesară deoarece în vara anului 1918 numărul misionarilor români se restrînsese prin plecarea mai întîi a lui Ion Moța, apoi a Dr. C. Angelescu și Al. Rubin, iar în august a lui Vasile Lucaciu⁶⁷. În august 1918 a sosit în S.U.A. dr. Nicolae Lupu, care s-a stabilit la Cleveland — Ohio. Venirea sa pe continentul nord-american s-a făcut în condiții nu tocmai favorabile, datorită contradicțiilor existente între reprezentanții României aflați aici⁶⁸, fapt care impunea o stringere a rîndurilor și o colaborare eficientă cu solii națiunilor asuprute din monarhia dualistă aflați în Statele Unite. Rodul acestei conlucrări nu a intîrziat să se arate. În vara anului 1918 s-a realizat o înțelegere între Thomas G. Masaryk din partea cehoslovaciilor, I. J. Paderewsky reprezentând Polonia, Hinko Hinkovici din partea Iugoslaviei și Vasile Stoica⁶⁹. Din inițiativa acestor oameni politici a fost organizată la 15 septembrie 1918 o mare întrunire publică la Carnegie-Hall din New York, la care au participat circa 4000 de oameni. În prezidiul adunării — denumită *Voința popoarelor din Austro-Ungaria* — au fost prezente personalități marcante ale vieții publice americane: fostul președinte W. H. Taft, senatorul H. N. Lodge, ambasadorii Marii Britanii, Franței și Italiiei, senatorul Gilbert Hitchcock, președintele comitetului senatorial pentru afacerile străine. Vorbitorii au cerut dezmembrarea Imperiului austro-ungar. În cuvintul său Vasile Stoica a arătat că dorința românilor este de a trăi liberi și uniți, în bună vecinătate cu alte popoare. „Noi dorim ca poporul nostru să formeze o singură națiune, o țară unită [...] pentru a apăra cultura latină la gurile Dunării și la baza Orientului. Noi români vrem să respectăm națiunile vecine, să trăim cu ele în cei mai prietenești termeni”. Vorbitorul a reliefat de asemenea că români recunosc aspirațiile de unitate națională ale cehilor, slovacilor, sirbilor, polonilor, angajindu-se să lupte mină-n mină cu aceste popoare contra inamicului comun care este Austro-Ungaria. În moțiunea adunării, trimisă la 20 septembrie președintelui Wilson, se cerea cu tărie: „dizolvarea împărăției de acum și organizarea popoarelor din ea conform dorințelor proprii”⁷⁰.

⁶⁴ America, XIII, nr. 177, din 6 august, p. 1; nr. 182 din 12 august, p. 1; nr. 233, din 11 octombrie, p. 1; vezi și Ion Popescu Puțuri, Augustin Deac (sub redacția), *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, București, 1970, p. 638.

⁶⁵ M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 594.

⁶⁶ Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”, dos. 11/1918, f. 4.

⁶⁷ B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Ioan Ursu, Scrisoarea lui George Moroianu din 24 august 1918 către Ioan Ursu, cota S. 64

XLI x

⁶⁸ Serban Polverejan, *Corespondența lui George Moroianu 1891—1920*, vol. 1, Cluj-Napoca, 1981, p. 137, doc. nr. XCIX.

⁶⁹ Boris Ranghet, *Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial (1916—1920)*, Cluj-Napoca, 1975, p. 95.

⁷⁰ America, XIII, nr. 216, din 21 septembrie 1918, p. 1., nr. 217, din 23 septembrie, p. 1.

Moțiunea a avut un efect deosebit asupra președintelui S.U.A. Martor al evenimentului, Vasile Stoica arată în memoriile sale că Wilson „ne răspunse că guvernul Statelor Unite e întru toate de acord cu aspirațiile noastre și că după convingerea sa Austro-Ungaria este o șandrama putredă, care nu mai poate fi ținută în picioare, oricite proptele i s-ar pune și a cărei dezmembrare a devenit o necesitate”⁷¹. Această declarație publică a președintelui american, prima referitoare la necesitatea destrămării monarhiei dualiste, era în același timp un succés al colaborării solilor poporului român din S.U.A. cu reprezentanții celoralte popoare subjugate de imperiul bicefal. Tot un rezultat al acestei colaborări a fost și faptul că la 16 septembrie 1918 în hotelul „Baltimore” din New York a avut loc întrunirea comitetului de organizare a Uniunii Europei Centrale, care avea drept scop coordonarea acțiunilor reprezentanților națiunilor asuprute din centrul și sud-estul Europei în scopul înfăptuirii unității lor naționale. Abia la 2 octombrie 1918 s-a constituit oficial această organizație, care avea ca prim-vicepreședinte pe Vasile Stoica⁷².

În paralel Vasile Stoica a menținut și întărit legăturile sale cu români aflați în celelalte țări ale Antantei. Grătie acestui fapt el a fost ales vicepreședinte al Consiliului Național al Românilor din Transilvania și Bucovina, creat la 17/30 aprilie 1918 în capitala Franței sub președinția lui Traian Vuia⁷³. Ofițerul român a întreținut raporturi amicale și cu Simion C. Mândrescu, aflat în Italia. Acesta din urmă, în scrisoarea din 4 iulie 1918, îl felicită pentru realizările din America și îi prezintă preocupările sale în vederea creării unei legiuni românești în Italia⁷⁴. Vasile Stoica a menținut relații strinse cu dr. C. Angelescu. În august 1918, printr-un raport, îl informă că a reușit să organizeze în ziua de 5 iulie 1918 un congres al tuturor românilor din S.U.A. Totodată el arată hotărîrea fermă a tinerimii române din America de a merge pe front: „Entuziasmul crește întruna și un mare număr de flăcăi vor să meargă voluntari pe front sub steaguri ardelene”, exprimind dorința tuturor ca steagul nostru „să filfie iarăși pe front”⁷⁵. Pe această linie se inscrie și memoriul remis de Vasile Stoica și Dr. Nicolae Lupu guvernului american la 21 septembrie 1918, în care se arată importanța și mai ales valoarea morală a legiunii. Vasile Stoica, alături de Paul Negulescu și Ion Podea, reușise deja să înjghebeze o companie de voluntari devenită apoi Bateria 112 de mortiere din tranșee, formată din voluntari români din armata americană, care lupta în Franță⁷⁶. La începutul lunii octombrie presa americană a inceput să susțină mai ferm această acțiune. Ziarul *The New York Times* arată că există posibilitatea constituirii unei asemenea legiuni, dat fiind numărul mare de bărbați români americani (45 000). Cotidianul newyorkez propune ca această unitate să fie denumită legiunea românească, ofițerii superiori ar urma să fie americani, iar cei inferiori români aflați în Franță sau la Vladivostok. Instrucția trebuia să fie făcută în limba română de către acești ofițeri voluntari sau de ofițeri francezi⁷⁷. Peste cîteva zile aceeași publicație anunță constituirea legiunii românești „din cei 300 de mii de români care trăiesc în America, [legiune] care urmăză a fi pusă sub comanda americană și care așteaptă doar aprobarea de la Washington spre a se prezenta pentru acțiunea de peste ocean”⁷⁸. Totuși mult visata unitate militară românească nu s-a putut realiza, căci la 25 octombrie 1918 ministrul de război al Statelor Unite răspunde negativ demersurilor făcute, ară-

⁷¹ V. Stoica, *op. cit.*, p. 56; Victor S. Mamatey, *The United States and East-Central Europe 1914—1918. A study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda*, Princeton, New Jersey, 1957, p. 316—317.

⁷² *America*, XIII, nr. 227, din 4 octombrie 1918, p. 1.

⁷³ *La Transylvanie*, I, nr. 1, din 15 mai 1918, p. 3—4.

⁷⁴ Biblioteca Centrală de Stat, fond Saint Georges, pachet LXXIX, dos. 1/1918, (nepaginat).

⁷⁵ B.A. — R.S.R., Serv. Msse., Arh. Dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 18; Raportul lui V. Stoica din 16 august 1918 către Dr. C. Angelescu; Eliza Campus, *op. cit.*, p. 167.

⁷⁶ V. Stoica, *op. cit.*, p. 28; Dr. Titus Podea, *Transylvania*, București, 1936, p. 103—117; Ilie I. Pirvu, *Voluntari români în America*, Sibiu, 1937, p. 12.

⁷⁷ C. Botoran, O. Mătichescu, *op. cit.*, p. 223, doc. nr. 97.

⁷⁸ *Idem*, p. 226, doc. nr. 99.

tind că legiunea proiectată nu poate fi acceptată, deoarece sunt dificultăți în transportarea și echiparea ei⁷⁹.

În ciuda acestui eșec, activitatea românilor din S.U.A. pentru recunoașterea aspirațiilor de unitate națională ale poporului român continuă, chiar crește în intensitate, ca urmare și a victoriilor decisive obținute de aliați pe frontul occidental. La 7 octombrie 1918 generalul Berthelot primează ordin din partea primului ministru al Franței să pregătească intervenția României în război⁸⁰. În acest context, la 6/19 octombrie 1918, Vasile Stoica prezintă un memoriu ministrului american de interne Franklin Lane, la 11/24 octombrie 1918 adreseză un altul lui William Philips în care cere recunoașterea aspirațiilor noastre naționale. Cîteva zile mai tîrziu, la 18/31 octombrie 1918, același neobosit luptător înaintează un document asemănător lui Robert Lansing la care anexeză hărțile necesare, solicitind ca guvernul Statelor Unite ale Americii să facă o declaratie hotărîtă de aprobată a dezideratelor noastre naționale⁸¹. Tot acum Liga Națională Română a elaborat o declaratie în care cere „unirea indisolubilă cu propriii noștri frați din România, conform principiilor democratice” arătând totodată că nu va renunța la luptă pînă ce „sfintele aspirații de libertate și unire vor fi înfăptuite, pentru că numai atunci vor deveni realitate scopurile pentru care am luptat”⁸². Vasile Stoica adreseză de asemenea la 16/29 octombrie 1918 un mesaj tuturor societăților românilor americani în care le cere să adrezeze fiecare două scrisori: una președintelui Wilson și cealaltă lui Robert Lansing, în care „să spunem grabnic autorităților acestei Republiki părerile și durerile noastre, să protestăm în contra violențelor vrășmașilor noștri și să cerem dreptatea ce ni se cuvine”⁸³. Această scrisoare a avut ecou, căci la scurtă vreme după primirea ei numeroase societăți ale românilor americani au adresat mesaje președintelui Wilson și secretarului de stat. Societățile „Speranța” și „Sentinela” au expediat la 20 octombrie/3 noiembrie 1918 depeșe oamenilor politici americani, mai sus menționați, cărora le cer să intervină pentru ca pacea care va fi încheiată „să ia în considerație aspirațiile de libertate și unitate națională ale românilor din Transilvania, Banat și Bucovina”⁸⁴.

Aceste demersuri au avut un larg ecou în cadrul opiniei publice americane. Demn de subliniat este faptul că într-o săptămînă președintele Wilson și guvernul american au primit trei sute de telegramme din partea românilor aflati în S.U.A., în care se cerea recunoașterea dreptului poporului nostru la înfăptuirea unității sale naționale⁸⁵. Treptat guvernul american a fost din ce în ce mai receptiv față de aspirațiile noastre naționale. Sesizind acest lucru, Jusserand telegrafia în octombrie 1918 ministrului său de externe că „Statele Unite refuză să considere România ca trădătoare a cauzei comune [...] guvernul federal consideră echitabil ca [România — n.n.] să participe eventual la Conferința de pace [...] socotind drept justă” năzuințele transilvănenilor de a se uni cu România⁸⁶.

⁷⁹ V. Stoica, op. cit., p. 43; Elie Bufnea, *Formațiunile de voluntari, în Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș*, vol. I, București, 1929, p. 136.

⁸⁰ Arh. St. București, Colecția Microfilme Franța, rola 179, vol. 19, C. 363—370.

⁸¹ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României (în continuare se va cita: Arh. M.A.E.R.), fond Conferința de pace de la Paris, din 1946, vol. 96, f. 141; *America*, XIII, nr. 257, din 9 noiembrie 1918, p. 1.; Victor S. Mamatey, op. cit., p. 377.

⁸² *America*, XIII, nr. 252, din 2 noiembrie 1918, p. 1.

⁸³ Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”, dos. 10/1918, f. 1, Copia scrisorii lui Vasile Stoica din 29 octombrie 1918, adresată tuturor societăților românești din Statele Unite.

⁸⁴ *Idem*, dos. 7/1918, f. 1; dos. 8/1918, f. 1 (copii ale scrisorilor adresate președintelui Wilson și secretarului de stat Robert Lansing de societățile „Speranța” și „Sentinela”).

⁸⁵ V. Stoica, op. cit., p. 48.

⁸⁶ Ministère des Affaires Etrangères de France, Archive diplomatique, Série Europe 1918—1929, Roumanie, vol. 31, f. 121, 144, Telegrame nr. 1579, din 19 octombrie/1 noiembrie 1918 și nr. 1607 din 24 octombrie/6 noiembrie 1918. Jusserand către Stephan Pichon (microfilm în Arh. I.S.I.S.P. de pe lîngă C.C. al P.C.R., fond XIV Franța). Vezi și *1918 la români. Documente externe...*, vol. II, p. 1210, doc. nr. 400, Telegrama nr. 1624, din 27 octombrie/9 noiembrie 1918, Jusserand către St. Pichon.

La 24 octombrie/6 noiembrie Robert Lansing adresează un mesaj cabinetului român în care îl asigură că Statele Unite vor susține interesele românești la Conferința de pace pentru recunoașterea idealului nostru național. „Guvernul Statelor Unite — se arată în document — va da tot sprijinul ca această țară la Conferința păcii generale să-și ciștige justele sale drepturi politice și teritoriale [...]. Președintele dorește să vă informeze că guvernul Statelor Unite nu pierde din vedere aspirațiunile neamului românesc“, asigurînd în continuare poporul român că nu va neglija să-și întrebuițeze la timpul potrivit influența sa ca drepturile politice și teritoriale legitime ale neamului românesc „să fie obținute și asigurate față de orice năvălire străină“⁸⁷. În răspunsul său, adresat președintelui Wilson, regele Ferdinand arată că poporul român este preocupat de îndeplinirea dezideratului său secular de reîntregire națională⁸⁸.

Declarația guvernului american era o recunoaștere a luptelor și jertelor făcute de români pe cîmpurile de luptă. În același timp ea era un succes al activității românilor din S.U.A. În primele rînduri ale acestora s-a aflat Vasile Stoica, a cărui activitate multilaterală în Statele Unite, din care am prezentat numai cîteva aspecte, are un profund caracter militant și patriotic.

CONSTANTIN I. STAN

VASILE STOICA'S ACTIVITY IN THE UNITED STATES OF AMERICA FOR THE ACHIEVEMENT OF NATIONAL UNITY

(Summary)

The author refers to Vasile Stoica's activity within the Roumanian Patriotic Mission which in summer 1917 visited the United States of America. He reveals the complex character of his activity: propagandistic work, conferences and meetings. The author also underlines the patriotic aspect of Vasile Stoica's activity carried out on his own charge in American newspapers and the echoes of his work in American political circles and public opinion.

⁸⁷ Arh. M.A.E.R., fond Conferința de Pace de la Paris 1946, vol. 96, f. 140—141. Comunicatul agenției United Press din 24 octombrie/6 noiembrie 1918; *America*, XIII, nr. 257, din 9 noiembrie 1918, p. 1; Victor S. Mamatey, *op. cit.*, p. 377.

⁸⁸ Charles J. Wopicka, *Secrets of the Balkans Seven Years of a Diplomat's life in the storm centre of Europe*. Chicago, 1921, p. 274—275.